

October 2, 2007

SECTION: FORUM; Blz. 11

LENGTH: 890 woorden

HEADLINE: Niet alles is in modellen te vatten

BYLINE: Wouter Bos

BODY:

SAMENVATTING:

Wouter Bos wil dat politici hun gezond verstand gebruiken in begrotingsdebatten. Iedereen weet dat het leven meer is dan wat modellen vertellen.

VOLLEDIGE TEKST:

Robert Kennedy zei dat economische cijfers zoals het bruto binnenlands product 'niets zeggen over de gezondheid van onze kinderen, over hun scholen, of over hoeveel plezier ze hebben bij het spelen. Ze gaan niet over de schoonheid van onze poëzie, de kracht van onze huwelijken, de wijsheid tijdens het publieke debat of de integriteit van onze ambtenaren. De cijfers tonen onze moed niet, noch onze wijsheid of inzet. Ze zeggen niets over wat het leven de moeite waard maakt.'

Nederland heeft een prachtige traditie op het gebied van economische modelbouw. Met Nobelprijswinnaar Jan Tinbergen als grondlegger en het Centraal Planbureau (CPB) als voornaamste erfgenaam zijn we internationaal toonaangevend in het planmatig benaderen van allerlei financieel economische vraagstukken.

Maar wie geen rekening houdt met de woorden van Robert Kennedy, loopt het gevaar in vele sloten tegelijk te lopen. Modellen verbeelden immers per definitie maar een deel van de werkelijkheid. Het gevaar ontstaat dan al snel dat de discussie wordt gedomineerd door onderwerpen die in modellen te gieten zijn; dat zijn niet noodzakelijkerwijs de onderwerpen die het meest relevant zijn.

Zo dreigt het ook te gaan in discussies over financieel-economisch beleid, met name als het gaat om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Deze discussies worden veelal gevoerd aan de hand van modelberekeningen van het CPB, zonder dat de daarmee verbonden beperkingen in ogenschouw worden genomen. Ik wijs op drie beperkingen en zeg er meteen bij dat de modellenbouwers zelf deze beperkingen meer dan wie dan ook kennen en meestal ook verwoorden; het zijn de 'gebruikers', vaak politici, die het nogal eens vergeten. Met desastreuze gevolgen voor het politieke debat.

Allereerst draait het in die modellen om een relatief smal welvaartsbegrip. Het Bruto Nationaal Product staat centraal, niet de hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer, niet de kwaliteit van het onderwijs, niet de gettovorming in de steden. Maar elke econoom weet dat ook deze zaken voor burgers meetellen in wat economen het 'brede welvaartsbegrip' noemen. Ze zijn alleen wat moeilijker in modellen te vatten.

Een tweede beperking betreft de veronderstelling dat elke euro die een burger zelf uitgeeft tot meer welvaart leidt dan een euro die via belastingen of premies wordt uitgegeven. Dus: hoe minder een regering uit geeft aan bijvoorbeeld onderwijs, hoe beter voor de economische groei. Daar valt voor de korte termijn nog wel iets voor te zeggen, maar het is op de lange termijn natuurlijk een onhoudbare stelling. Het is precies de reden waarom dit kabinet meer dan een miljard euro extra heeft uitgetrokken voor onderwijs.

Een derde beperking zien we terug in de zogeheten vergrijzingssommen. In deze modellen wordt vooruitgekeken naar de extra kosten die een vergrijzende bevolking met zich mee brengt en worden verschillende opties belicht waarmee die kosten in de hand gehouden kunnen worden. Daar is op zich helemaal niets mis mee. Maar voor je het weet vat het idee post dat vergrijzing de enige lange termijnbedreiging van de overheidsfinanciën is. En dat is natuurlijk onzin. Als we niets doen aan het klimaat, aan de kwaliteit van ons onderwijs of aan stagnerende integratie en participatie bij etnische minderheden, betalen we daar in de toekomst een veel hogere prijs voor dan als we die problemen nu aan zouden pakken. Alleen kunnen de modellen dat nog niet aan en dus treedt er sluipenderwijs een blikvernaauwing in alsof het bij houdbare overheidsfinanciën alleen maar gaat om de kosten van vergrijzing en alsof het enige antwoord is sparen en bezuinigen. Ook op andere terreinen is het van belang te investeren voor effecten die pas later merkbaar zijn.

Frank Kalshoven noemt deze redenering 'inhoudelijk interessant en praktisch domweg gevaarlijk' en 'in deze vorm een vrijbrief voor het kwistig rondstrooien van publiek geld' (Economie, 22 september). Wie mijn redenering ziet als excuus om elke uitgave aan onderwijs, klimaat- of sociaal beleid als investering te betitelen, zet inderdaad de sluizen open voor een ongecontroleerde stijging van de collectieve uitgaven. Dat doe ik dan ook niet. De begrotingsdiscipline is groot, de spelregels zijn zelfs aangescherpt ten opzichte van die van mijn voorganger.

Wel keer ik me tegen het modelmatige denken dat soms lijkt te suggereren dat wat niet in een model past, ook niet bestaat. Gangbare modellen kunnen het rendement van uitgaven aan onderwijs, klimaat of sociaal beleid nog niet vertalen, maar de kosten wel. Verhoging van lerarensalarissen of stimuleren van duurzame energie kost dan vooral geld en levert niets op. Dan pleit ik voor gezond verstand. Niet meer en niet minder. Omdat we allemaal weten dat de werkelijkheid anders in elkaar zit.

Daarom presenteer ik een uitdaging. Aan de modellenmakers om te proberen de productieve effecten van overheidsbeleid beter in beeld te brengen. En aan politici om modelwijsheden te gebruiken, maar niet slaafs te volgen. De schijnnaauwkeurigheid van een modelwerkelijkheid met veel cijfers achter de komma mag nooit een reden zijn om het gezond verstand uit te schakelen. Better roughly right than exactly wrong.

NOTES: Wouter Bos is minister van Financiën.; Als we nu niet investeren in onderwijs, betalen we later een hogere prijs